

Talousvaliokunta
PL 32
00023 Eduskunta
TaV@eduskunta.fi

LAUSUNTO

18.5.2016

Dnro 0413/2016

Viite: HE 57/2016 vp / Asiantuntijapyyntö

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI KAIVOSLAIN MUUTTAMISESTA HE 57/2016 vp

Hallitus ehdottaa kullanhuhdonta-alueen enimmäispinta-alan kasvattamista viidestä seitsemään hehtaariin ja kullanhuhdonnan jatkoluvan voimassaoloaika pidennettäväksi nykyisestä kolmesta vuodesta kymmeneen vuoteen. Lisäksi hallitus esittää, että kullanhuhdonta voidaan aloittaa, vaikka luvasta olisi valitettu. (HE 57/2016).

Poronhoito ja kullanhuhdonta

Poronhoitolaki (PHL, 848/1990) on Pohjois-Suomeen sijoittuvissa maankäyttöhankkeissa huomioon otettava erityislaki. Poronhoitolaki (3§) säättää vapaasta laidunnusoikeudesta. Porojen vapaa laidunnusoikeus tarkoittaa, että porot ottavat vapaasti ravintonsa luonnosta; vapaa laidunnusoikeus on tarkoitettu pysyväksi oikeudeksi. Kullanhuhdonta-alueet sijoittuvat saamelaisten kotiseutualueelle ja poronhoitolain määrittelemälle erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulle alueelle. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää niin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Laissa säädetään, että ”Suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä valtion viranomaisten on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa” (PHL 53 §). Tämä koskee myös kullanhuhdontaa.

Saamelaisten kotiseutualueella harjoitetaan sekä lapiokullankaivuuta, joka sekin on osin koneavusteista, että koneellista kullankaivuuta. Pääsääntöisesti yksittäiset kullankaivajat ja kaivospiirit eivät aiheuta huomattavaa haittaa, mutta alueille joille keskittyy paljon kullanhuhdontaa ja uusiakin lupahakemuksia, nousevat kerrannaisvaikutukset huomattaviksi.

Sallivaaran, Hammastunturin, Muotkatunturin, Ivalon ja Lapin paliskunnat, joiden alueilla on kullanhuhdontaa, vastustavat kaivoslakiin kullanhuhdontaan esitettyjä helpotuksia. Esitykset ovat poronhoidon kannalta hankalia, sillä nykyisessä toimintakulttuurissa on huomattavan paljon korjaamattomia ongelmakohtia. Ennen kullanhuhdonnan helpottamista tulisi vähintäänkin hoitaa olemassa olevat ongelmat kuntoon. Kullanhuhdonta aiheuttaa huomattavia vaikutuksia sekä ympäristölle että poronhoidolle.

Vaikutukset poronhoitoon ja lupaharkinta

Poronhoito on vanhin pohjoisessa edelleen harjoitettavista elinvoimaisista luontaiselinkeinoista. Poronhoito ylläpitää saamelaisia ja suomalaisia kulttuuriperinteitä ja -maisemaa, kieltä ja elinmahdollisuuksia alueilla, joilla muita työllistymismahdollisuuksia ei juuri ole. Poronhoito on laaja-alainen maankäyttäjää, sillä se perustuu laajoihin luonnonlaitumiin ja porojen vapaaseen laidunnukseen joko ympärivuotisesti tai suurimman osan vuodesta. Poronhoitoon liittyvää toimintaa on yleensä lähes kaikkialla paliskunnan alueella. Porot laiduntavat luontaisen laidunkiertonsa mukaisesti erilaisilla laitumilla eri vuodenaikoina ja poronhoitotyöt puolestaan rytmittyvät poron luontaiseen vuodenvuorokiertoon. Laidunalueiden lisäksi paliskunnilla on erilaisia toiminnallisia alueita, kuten lisääntymisaikaiset alueet (vasoma, rykimä) sekä poronhoitotöihin liittyviä alueita ja rakenteita. Poronhoidon perusedellytyksiä ovat laajat, yhtenäiset ja rauhalliset laidunalueet sekä porojen vapaa laidunnus.

Nykyisellään kullanhuudonta aiheuttaa paikoitellen haittaa, johon viranomaiset eivät ole lupaharkinnassa kyenneet puuttumaan. Tällaisia ovat muun muassa runsas luvaton maastoliikenne ja poroaitojen rikkominen sekä ympäristön likaantuminen ja vesistöjen tilan heikentyminen. Myös porovahinkoja on tapahtunut. Maastoliikenne ja aitojen rikkominen aiheuttavat haittaa ja kustannuksia paliskunnille, porojen päätyessä väärille laidunalueille. Sulan maan aikainen voimakas maastoliikenne myös kuluttaa laitumia paikoitellen raskaasti. Koneellisen kullankaivuutoiminnan jäljet näkyvät maastossa jopa vuosikymmeniä. Muun maankäytön laidunnukselle tai laidunkierrolle aiheuttaman häiriön vuoksi paliskunnalle voi tulla ylimääräisiä kustannuksia naapureihin eli vieropaliskuntiin siirtyvistä poroista. Paliskunta voi joutua maksamaan maksuja vieropaliskunnassa erotelluista poroista tai vasanmerkitsemismaksua vieropaliskunnissa merkityistä vassoista. Paliskunnalle tulee lisäkuluja ja tappioita muun muassa porojen kuljetuksista omaan paliskuntaan, edustajien lisäämisestä naapuripaliskuntien erotuksiin sekä vieropaliskuntiin jääneistä merkityistä vassoista.

Kullanhuudonnan ympäristövaikutusten seuranta on hyvin puutteellista. Esimerkiksi erämaisten vesistöjen tilaa ei seurata nykyisellään riittävästi. Kullanhuudonnan kaltaisissa ympäristöä kuormittavissa hankkeissa olisi erittäin tärkeää seurata poronhoitoon kohdistuvien vaikutusten lisäksi myös ympäristövaikutuksia ja niiden heijastumista poron ravintokasveihin ja juomaveteen, esimerkiksi kasvillisuuden ja vesien haitallisten aineiden pitoisuuksia. Esimerkiksi raskasmetallit voivat kulkeutua porojen elimistöön ravinnon kautta ja kertyä poronlihaan ja sisäelimiin. Myös ympäristöön joutuvia muita haitallisia aineita ja eläinten mahdollista säteilialtistumista tulee seurata ja estää haitallisten aineiden aiheuttamaa vaaraa eläinten terveydelle tai lihan laadulle. Kaikista haitallisiin aineisiin liittyvistä vahingoista tulee välittömästi tiedottaa paliskunnalle.

Kaivosluvassa on kaivoslain (KaivosL 621/2011) 52.3 §:n mukaisesti annettava määräykset yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi. Määräykset on annettava erityisesti myös poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi. Hallituksen esityksessä (HE 273/2009) täsmennetään 52.3 §:n tulkintaa. Yksityinen etu voi olla taloudellinen taikka alueiden käyttöön liittyvä intressi. Lupaharkinnassa olisi otettava huomioon alueelliset ja paikalliset olosuhteet, sekä määräyksillä varmistettava, että kaivostoimin-

nasta ei aiheudu huomattavaa haittaa yleiselle tai yksityiselle edulle. Lupamääräykset voivat olla velvoitteita tai rajoituksia.

Ennen määräysten antamista viranomaisen olisi syytä olla tietoinen ja neuvotella paliskunnan kanssa kullanhuhdonnan aiheuttamista kerrannaisvaikutuksista, sekä ehkäisevistä toimenpiteistä ja tarvittaessa kompensatioista. Kuuleminen yksittäistapauksissa ei ole riittävää alueellisen kokonaiskuvan hahmottamiseen liittyvää neuvottelua. Toisaalta poronhoitotavat ja toiminta vaihtelevat alueittain ja alueen toiminta on tärkeää selvittää myös tapauskohtaisesti. Pelkkä hehtaarimäärä tai prosenttiosuus paliskunnan pinta-alasta ei kerro vaikutuksen suuruudesta, vaan siihen vaikuttaa erityisesti hankkeen sijainti suhteessa poronhoidon toiminta-alueisiin. Maankäyttöhankkeiden vaikutuksia arvioitaessa on tärkeää määritellä kulloinkin kyseessä olevan hankealueen ja hankkeen vaikutusalueen merkitys asianosaisille paliskunnille. Tässä arvioinnissa tulee hyödyntää paliskuntien asiantuntemusta alueistaan.

Kerrannaisvaikutuksista aiheutuva häiriö ja laidunmenetykset voivat olla merkittäviä. Paliskunnalle tulee korvata onnettomuuksissa menehtyvät tai loukkaantumisen vuoksi lopetettavat porot. Haittojen ehkäisemisestä ja kompensoimisesta tulee sopia paliskunnan kanssa.

Turvallisuuden takaamiseksi ja poronhoidolle aiheutuvien haittojen minimoimiseksi tulee toimijat velvoittaa luiskaamaan käytössä olevat ja peittämään käytöstä poistetut kaivukuopat, poistamaan haitalliset narut ja mahdollisesti aitaamaan vaaralliset alueet. Tutkimuskuopat valtauksilla voivat olla jopa 4-5 metriä syviä ja jyrkkäreunaisia. Porot tai poronhoitotöissä moottorikelkoilla tai mönkijöillä liikkuvat poromiehet voivat tietämättään tulla alueelle, missä on tehty maansiirtotöitä. Syvät, jyrkkäreunaiset kuopat muodostavat erityisesti porojen kuljetustilanteessa turvallisuusriskin poroille ja työturvallisuusriskin maastoajoneuvoja käyttäville poromiehille. Loukkaantumisriski on myös muuna aikana poronhoitotöissä liikuttaessa. Pienet, pari metriä pitkät ja leveät kuopat ovat moottorikelkan kokoisia ja niiden päälle muodostuu tuiskussa lumikansi, joka pettää liikkujan alta. Kelkan kaivaminen pois syvästä kuopasta on vaikeaa, eikä välttämättä onnistu, jos on liikkeellä yksin. Toisaalta myös porot voivat kulkea alueiden kautta vaihtaessaan laidunalueita tai muuten oleskella alueilla (esim. hirvasporot räkäsuojojassa keskikesällä). Lippusiimat ja muut narut ovat turvallisuusriski poroille, sillä voivat kulkea niiden yli tai ali. Narut voivat tällöin tarttua poron sarviin jolloin poro voi jäädä narusta kiinni johonkin ja näännyä tai kuristua hengiltä. Leveämmät muovinauhat taas löystyvät ja katkeilevat ja peittyvät helposti lumen alle talvella. Koska lippusiimat ja nauhat eivät toimi, paras keino merkitä montut olisi niiden aitaaminen. Helpointa se lienee puisella riukuaidalla. Myös muoviverkko käy aitamateriaalista ja värikkäänä sen huomaa kaukaakin. Verkko edellyttää kuitenkin tukevia tolppia ja huolellista kiinnittämistä. Toimijat tulee velvoittaa merkitsemään ja peittämään kaivukuopat talven ajaksi, jotta kuoppiin ei putoaisi poroja tai muita kulkijoita. Myös pyykki- tai muut narut on syytä poistaa talveksi. Toiminnan päättyessä toiminnanharjoittaja tulee velvoittaa entisöimään käyttämänsä alue.

Maastoliikenteestä ei saa aiheutua haittaa. Kaivostoimijat tulee velvoittaa aktiivisesti ehkäisemään ja vähentämään maastoliikkumisesta aiheutuvaa haittaa. Kun alueisiin kohdistuu kiinnostusta useiden ihmisten toimesta, tarkoittaa se käytännössä sitä, että maastossa liikkuu enemmän väkeä ja siten myös

häiriövaikutukset poroille kasvavat. Kulkemisesta ei saa aiheutua haittaa myöskään poronhoidon rakenteille, kuten aidoille tai kämpille.

Nämä yleiset esitykset määräyksiksi on syytä ottaa huomioon kaikissa kullanhuudontalupahakemuksissa ja lisäksi varsinkin uudet hakemukset olisi aina tarkasteltava tapauskohtaisesti, kerrannaisvaikutukset sekä eri hankkeiden yhteisvaikutukset huomioiden. Yleiset lupamääräykset olisi hyvä tarkistaa kolmen vuoden välein.

Lopuksi

Hallituksen esityksen 57/2016 mukaan ehdotetut muutokset eivät heikentäisi asianosaisten oikeuksia eikä niillä olisi merkittävää vaikutusta alueen elinkeinoihin tai alueen käyttöön, ympäristöön tai yksityisiin etuihin. Näin ei kuitenkaan ole, sillä kullanhuudonta aiheuttaa haittaa alueen poronhoidolle eikä kaikkia sen aiheuttamia ongelmia ole tähänkään mennessä kyetty ratkaisemaan lupaharkinnassa. Alueen paliskunnat vastustavat kaivoslakiin esitettävää muutosta. Paliskuntain yhdistys esittää, ettei HE 57/2016 muutoksia kaivoslakiin tehdä.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

mba/ma/ao